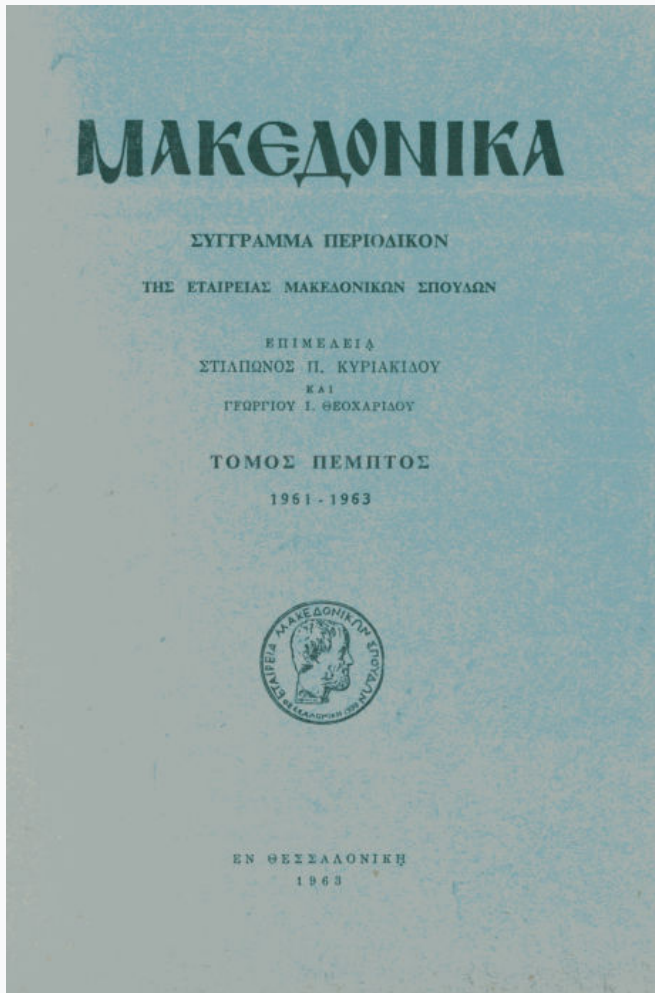

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Η Επανάσταση του 1854 εις την Χαλκιδικήν χερσόνησον

Ι. Κ. Βασδραβέλλης

doi: [10.12681/makedonika.785](https://doi.org/10.12681/makedonika.785)

Copyright © 2015, Ι. Κ. Βασδραβέλλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1963). Η Επανάσταση του 1854 εις την Χαλκιδικήν χερσόνησον. *Μακεδονικά*, 5(1), 102-124. <https://doi.org/10.12681/makedonika.785>

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1854 ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΝ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΝ

Ζοφερός καθίστατο ὁ ὄριζων εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1854. Αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας εὐρίσκοντο καὶ πάλιν εἰς κρίσιμον σημεῖον, νέα δὲ στρατιωτικὴ σύγκρουσις μεταξὺ αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν ὡς ἐπιχειμένη.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὐρίσκετο ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Τσάρου ὁ πρίγκηψ Ἀλέξης Μετσνικόφ, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων τῆς Χριστιανοσύνης, ἀνηκόντων τότε εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικράτειαν, καθόσον ἡ Ρωσία, ὡς ἡ μεγαλύτερα ὀρθόδοξος δύναμις, ἐξήτει διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος τὴν δριστικὴν ρύθμισιν τοῦ θέματος ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.¹

Ἡ Τουρκία ἐδέχθη κατ' ἀρχάς τὴν ρύθμισιν τοῦ ζητήματος τῶν Ἁγίων Τόπων, τῇ ἐπινεύσει ὅμως τῆς Ἀγγλίας ἠρονήθη τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Οἰ-

¹ Κ. Παπαρηγόπουλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους, ἔκδ. Ε', τ. ζ', σελ. 286 κέ. Ἐπαμ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', σελ. 637. Π. Καρολίδου, Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, τ. Δ', σελ. 47 κέ. Στ. Λάσκαρη, Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, 1821 - 1914, σελ. 70 κέ. Ἰ. Κ. Βασδραβέλλη, Ἱστορικά Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Β'. Ἀρχεῖον Βεροῖας - Ναούσης σελ. 383 Ἡ κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπίθεσις τῶν Ἀγγλογάλλων εἶχε προσχεδιασθῆ ἤδη ἀπὸ τριετίας. Χειρῶν ἀδίκων ἤρξαντο τῇ ὑποκινήσει τῶν Ἰησουϊτῶν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ μοναχοὶ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἀμέσως κατέπλευσεν εἰς τὰ τουρκικὰ ὕδατα τῆς Παλαιστίνης ἀγγλογαλλικὸς στόλος, ὅστις ὑπεχρέωσε τὴν Τουρκίαν νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Λατίνους μοναχοὺς τὴν χρῆσιν τῆς βορείας πύλης τοῦ Ναοῦ τῆς Βηθλεέμ. Τοιοῦτοτρόπως ἐσφαγιάσθησαν τὰ δίκαια τῆς Ὀρθοδοξίας, πῶς ἐξπροσωποῦντο ἐκεῖ κυρίως ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τὸ Οἰκουμενικὸν μας Πατριαρχεῖον εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν υποστήριξιν τοῦ ὀρθοδόξου Τσάρου Νικολάου, ὅστις ἐπέσει τὸν σουλτάνον Ἀμπντοῦλ Μετζήτ νὰ ἄρῃ τὸ προνόμιον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ Πάμμερστον καὶ τοῦ Ναπολέοντος, οἵτινες προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν διὰ τῆς τεχνιέντως δημιουργηθείσης θρησκευτικῆς διενέξεως τοὺς πολιτικούς τῶν σκοποῦς. Καὶ ἀνεκλήθη βέβαια ὁ Ρώσος ἀπεσταλμένος εἰς Τούρκιαν διὰ τὴν αἰτίαν αὐτὴν πρίγκηψ Μετσνικόφ, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν Ρώσων κατὰ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε χλιαρὰ καὶ διατακτικὴ, ὃ δὲ Ἑλληνισμὸς ἐπέπρωτο νὰ πληρώσῃ τὰ σφάλματα τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἀδιαιλαξίας τῶν Ἀγγλογάλλων.

κουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς καὶ τὴν ἐπαναφορὰν προνομίων τινῶν τῶν ὀρθοδόξων. Τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ προουκάλεσε τὸ ναυάγιον τῶν διαπραγματεύσεων, τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Μετσικιῶφ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατάληψιν τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν, ἵνα ἐξαναγκασθῆ ἡ Τουρκία νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ρωσικὰς ἀπαιτήσεις.¹ Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ λεγομένου Κριμαϊκοῦ πολέμου μεταξὺ Ρώσων καὶ Τούρκων, οἵτινες εἶχον τότε συμμάχους τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν.²

Μεγάλῃ συγκίνησις κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας, φίλα διακειμένους πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν, ὡς ἐξυπηρετοῦσαν τότε τὰ ἐθνικὰ των συμφέροντα, καθόσον ἀπὸ τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τῆς Ρωσίας ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἀνέμενον τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, συνισταμένων εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων ἔδαφῶν τῆς Θεσσαλίας, Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, κατοικουμένων ἀπὸ συμπαγῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων καὶ Ἀμαλία, φορεῖς τῶν ὀνείρων καὶ ἐλπίδων τοῦ νεοοσπτάτου ἀκόμη Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐπρωτοστάτου εἰς τὰς πατριωτικὰς ἐξεγέρσεις καὶ τὸν ἀκρατον πολεμικὸν ὄρασμα, ὅστις εἶχε καταλάβει ὅλους τοὺς Ἕλληνας, πλὴν ἐλαχίστης μερίδος.³ Ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος διαπρεπὴς νομομαθὴς Ἀνδρόνικος Πάϊκος,⁴ ὅστις ἔχων πληροφωρίαν παρὰ τοῦ Σπυριδῶνος Τρικοῦπῃ ἐκ Λονδίνου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐκ Παρισίων ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία θὰ ἠμποδίζον μὲ πᾶσαν θυσίαν, χρησιμοποιοῦσαι ἀκόμη καὶ βίαν, πᾶσαν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, προσεπάθησε παρὰ τὰ προσωπικά του αἰσθήματα νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους. Ὁ Ὄθων μάλιστα διεκινδύνευσε τὸν θρόνον του, καθόσον οἱ Ἀγγλογάλλοι εἶχον σκεφθῆ σοβαρῶς τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐὰν δὲ τελικῶς ἀπεφεύχθῃ τοῦτο, ὠφείλετο εἰς τὴν ἀναταραχὴν καὶ τὴν ἀναρχίαν, ἣτις θὰ ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ὁποία ὡς ἦτο φυσικὸν δὲν θὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντά των.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀνωτέρω, ἀπὸ τοὺς πατριωτικὸς κύκλους τῆς Ἑλλάδος κατεβλήθη ἰδιαίτερα φροντίς νὰ κινηθοῦν οἱ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἐφημερὶς *Spectateur d' Orient*, ἐκδιδομένη εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ διευθυνομένη ἀπὸ ἄλλον ἐπιφανῆ Μακεδόνα, τὸν Νικόλαον Δραγοῦμην, καὶ μὲ συνεργασίαν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, κυκλοφοροῦσα δ' εὐρύτατα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διεκήρυττε τὰ

¹ Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας, τ. Β' σελ. 385.

² Ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς William Dix εἰς τὸ ἔργον του *The Unholy Alliance* κλπ. New York 1856 ἀποκαλεῖ τὴν συμμαχίαν *ἀνίερων*.

³ Παπαρηγοπούλου, ἐνθ' ἀν. τ. Γ' σελ. 287.

⁴ Δάσκαρη, ἐνθ' ἀν. σελ. 71.

ἔθνικὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος,¹ πλείστοι δὲ Ἕλληνες τοῦ ἐξωτερικοῦ κατέβαλλον μεγάλας προσπαθείας διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ξένης² γνώμης καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς, ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς προπαγάνδας ψευδῶν ἰσχυρισμῶν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπρόκειτο νὰ κινήθῃ κατὰ ρωσικὴν ἐπιταγήν. Ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ γενικώτερον τὸ δημόσιον αἴσθημα ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον περιέλθει τὰ πράγματα. Ἐὰν δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ πράξῃ ἔνεκα τῆς στάσεως τῶν Ἀγγλογάλλων, δὲν ἐκήρυξεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, σιωπηρῶς ὁμως συγκατετέθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐκρηξίν ἐπαναστατικῶν κινήματων εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ πρῶτον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ ἐπαναστατικὰ ταῦτα κινήματα διηθύνοντο ἀπὸ ἀξιωματικούς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπογόνους κατὰ τὸ πλείστον ἐπιφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν ἐθειλοντικῶς ἢ καὶ ὑπὸ τὴν σιωπηρὰν συγκατάθεσιν τῆς βασιλικῆς κυβερνήσεως ἄλλοι ἀξιωματικοί, στρατιῶται καὶ πολῖται ἐξ ὅλων τῶν ἑλευθέρων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ πλείστοι Ἡπειρωταί, Μακεδόνες καὶ Θεσσαλοί, διαμένοντες εἰς τὸ ἑλευθέρον Ἑλληνικὸν βασίλειον. Ὁ Δημήτριος Καραϊσκάκης, Ἕλληνας ἀξιωματικὸς καὶ υἱὸς τοῦ ἔθνικοῦ ἥρωος Γεωργίου Καραϊσκάκη, μετὰ πολλῶν ὀπλιτῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου τοῦ 1854, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν ἐντὸς ὀλίγου οἱ στρατηγοὶ Τζαβέλλας, Ζέρβας καὶ Ράγκος, ὁ συνταγματάρχης Στράτος, ὁ Βουαρὸς ταγματάρχης Φραιξερ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὸν Φεβρουάριον ἡ ἐπανάστασις ἐπεξετάθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τὸν συνταγματάρχην Γρίβαν, καὶ αὐτὸν ἀπόγονον ἡρώων τοῦ 21, καὶ τοὺς λοχαγούς καὶ ὑπολοχαγούς Τσακόπουλον, Κόρακαν, Στουρνάραν καὶ Καραμήτσαν, ἐντὸς ὀλίγου δὲ κατέφθανεν ἐκ Λαμίας σῶμα ἐκ τριακοσίων ἐπιλέκτων Μακεδόνων μετὰ τὸν Θεόδωρον Ζιάκαν ἐπὶ κεφαλῆς, γόνον τῆς παιλαῖς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Γρεβενῶν, καθηριζέτο δὲ καὶ ἄλλο σῶμα, ὀνομασθὲν «Σῶμα τῶν Ὀλυμπίων», εἰς τὸ ὁποῖον συμμετεῖχον ὡς ὀπλαρχηγοὶ διάφοροι Μακεδόνες, τέκνα ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, πού εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Στυλίδαν, τὴν Ἀταλάντην, τὴν Λαμίαν καὶ τὴν Σκιάθον. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Τζαχείλας, ὁ Ψαροδῆμος, ὁ υἱὸς τοῦ Καπετὰν Διαμαντῆ Ἰωάννης, οἱ Λαζέοι, οἱ Μπιζιωτέοι, ὁ Κοροβάγγος ἀπὸ τὸ Λιτόχωρον, ὁ Καραγιώργης, ὁ Σωτηρίου κ.λ.π.³

¹ Μακεδονικά τ. Γ' σελ. 145 κέ., ἐνθα πραγματεία τοῦ Ἰ. Τόζη, στηριζομένη εἰς τὰ ἀμερικανικὰ ἀρχεῖα. Βλέπε καὶ περαιτέρω σελ. 162 κέ.

² Κυριακίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 639. Καρολίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 472 κέ. καὶ Τόζη, Μακεδονικά, Γ' σ. 144 κέ., ὅπου σημαντικώτατον πατριωτικὸν ρόλον ἐπαιξεν ὁ εἰς Ἀμερικὴν μεταβάς ἐπιφανὴς Μακεδὼν Χρῆστος Εὐαγγελίδης, ὑποπρόξενος τῆς Ἀμερικῆς ἐν Σύμφ. Βλ. καὶ Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1934, σ. 161 κέ.

³ Κυριακίδου, ἐνθ' ἀν. τ. Α', σ. 650, Καρολίδου, ἐνθ' ἀν. σ. 475.

Ἡ ἔκκρηξις τῶν ἐπαναστατικῶν αὐτῶν κινήματων εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχομένης ἑλληνικᾶς ἐπαρχίας καὶ τὰ ἀτυχήματα, ἅτινα ὑπέστησαν αἱ τουρκικαὶ φρουραὶ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, κατεθοροῦθησαν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἣτις, βλέπουσα τὸ δυσχερὲς τῆς καταστολῆς αὐτῶν, ἀπέστειλε πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας τὸν Φουὰτ ἐφέντην¹ ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον πρὸς συνεννόησιν, ἣτις ὁμως δὲν ἐπετεύχθη. Τοιουτοτρόπως τὰ πράγματα κατέληξαν εἰς τὴν διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πρεσβευτῶν. Ταυτοχρόνως ἀγγλογαλλικὸς καὶ τουρκικὸς στόλος ἀπέκλειε τὰ μακεδονικὰ παράλια.²

Καθ' ὃν χρόνον αἱ συγκρούσεις τῶν ἑλληνικῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων ἐγενικεύοντο εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἄλλος Μακεδὼν πολέμαρχος, ὁ ἐκ Ναούσης Τσιάμης Καρατάσιος, ἀγωνιστὴς νεαρὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν³ τοῦ 1821 καὶ ἤδη ἐκ τῶν ἐπιλέκτων συνταγματαρχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπασπιστῆς τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας, βαρέως φέρων τὴν μὴ ἐπιτευχθεῖσαν εἰσέτι ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδιαιτέρας του πατριδος, μνημῶν δὲ τοῦ ὄρκου του πρὸς τὸν ἐν Ναυπάκτῳ ἀποθανόντα κατὰ τὸ ἔτος 1830 ἥρωα πατέρα του, κατήργησε σῶμα ἐξ ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν, κυρίως ἐκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς καταγομένων, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ εἰσβίῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Προηγουμένως εἶχεν ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς μακεδονικοὺς κύκλους τῶν Ἀθηνῶν καὶ μὲ πλείστους κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ζωηροτάτη δὲ συγκίνησις παρετηρεῖτο ἐκεῖ ὡς ἐκ τῶν ἐπικειμένων γεγονότων.⁴ Ἡ κίνησις ὁμως αὕτη εἶχε προκαλέσει τὰς ἀνησυχίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Θεσσαλονίκῃ,⁵ ἣτις εἶχε προβῆ εἰς τὴν κατάσχεσιν ἐπιδιὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν δρᾶσιν πλείστων ἐκ τῶν ἀνωτέρω πατριωτῶν βλέπε I. K. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀνεξαρτησίας, Β' ἔκδοσις σ. 178 κέ.

¹ Παπαρηγοπούλου, ἔνθ' ἀν. τ. Γ' σ. 290 κέ. Λάσκαρη, σ. 72 κέ.

² Ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τέσσαρα τουρκικὰ καὶ δύο αἰγυπτιακὰ πολεμικὰ πλοῖα, βαρέως ἐξωπλισμένα. περιπολοῦντα εἰς τὸν κόλπον τῆς Κονιέσσας (Ὁρφανῶ), καὶ πέντε ἄλλα πολεμικά, ἐν τῶν ὁποίων ἀγγλικῶν διὰ τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης. Τόξη, ἔνθ' ἀν. σ. 156, ὑποσ. 2.

³ Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, ἔνθ' ἀν. σ. 121 κέ.

⁴ Β α κ α λ ο π ο ὑ λ ο υ, Νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπανάστασεις τοῦ 1821 καὶ 1854 ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ἐν Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολ. Παν. Θεσσ. τ. Ζ (1957), σελ. 74 κέ. Τὰ νέα ταῦτα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας περιέχουν σπουδαίας πληροφορίας διὰ τὴν ἐν Χαλκιδικῇ ἐπανάστασιν. Ὁ Γάλλος ἐν Θεσσαλονίκῃ πρόξενος ὑποστηρίζει ὅτι τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ὑπέθαλπεν ἡ Ρωσία, ἐχθρικῶς διακεκλιμένη πρὸς τὴν Τουρκίαν.

⁵ Ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς George Fowler εἰς τὸ ἔργον History of the Wat, London 1885, σ. 89, γράφει τὰ κατωτέρω ἐπὶ λέξει «...Τὴν 8ην Φεβρουαρίου (1854) ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐξεργάτη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁπότε τὰ τουρκικὰ στρατεύματα προσέβαλον τοὺς ἐπαναστάτας διὰ τῶν λογγῶν καὶ ταχῶς τοὺς διεσκόρπισαν»

στολῶν καὶ ἐφημερίδων, προερχομένων ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, διὰ τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῶν τεκταινομένων. Ἐφοβοῦντο οἱ Τοῦρκοι ἑλληνικὴν ἀπόβασιν εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Κασσάνδρας καὶ αἱ ἀναμνήσεις τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἦσαν ἀκόμη νωπαί, ἦτο δὲ φυσικὸν νὰ ἠλεκτρίζουν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Χαλκιδικῆς¹

Πρὸς ματαίωσιν ἐνδεχομένης ἀποβάσεως ἐπαναστατικῶν σωμάτων εἰς Χαλκιδικὴν εἶχον ἀποπλεύσει ἐκ Θεσσαλονίκης ἐν βρῆκιον καὶ ἐν πολεμικὸν κότερον, ἵνα ἐνεργήσουν περιπολίας. Ταυτοχρόνως εἶχε καταπλεύσει εἰς τὴν Μακεδονικὴν πρωτεύουσαν τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Σπίτφαιρ» κατόπιν διαταγῆς τοῦ λόρδου Στάτφορντ Ρέδσκιφ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπεβιβάζετο ὁ Ἄγγλος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης, ἵνα ἐνεργήσῃ περιοδεῖαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τοῦ Βόλου πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, καὶ τὴν 16ην Μαρτίου 1854 εἶχον ἀφίχθῃ καὶ 500 Τοῦρκοι ἄτακτοι ἐκ Κραγιόβας, οἵτινες τὴν 18ην ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Κασσάνδραν πρὸς φρούρησιν τῶν ἀκτῶν.²

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ληφθέντα προληπτικὰ μέτρα ὁ συνταγματάρχης Δημήτριος ἡ Τσιάμης Καρατάσιος ἐπὶ κεφαλῆς σώματος ἐκ χιλίων περιπου ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν ἀφίχθῃ εἰς τὴν νῆσον Σκόπελον, παλαιὸν ὄρημητήριον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν τῆς Μακεδονίας,³ καὶ διαλαθῶν τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου κατώρθωσεν ἐπιβαίων παντὸς εἴδους πλοιαρίων νὰ φθάσῃ τὴν 16ην Μαρτίου εἰς τὴν ἀκροτάτην νησίδα τῶν Βορείων Σποράδων, τὴν Κυρὰ Παναγιά.⁴ Ἐκεῖ ἐτελέσθη δοξολογία, παρελήφθησαν αἱ σημαῖαι τῶν δύο ἐθελοντικῶν ταγμάτων, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ σῶμα τοῦ Καρατάσιου, ὠρχίσθησαν οἱ ἐθελονταὶ καὶ ἀνηγορεύθῃ ὁ ἀρχηγὸς ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις

εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν ἐν τούτοις ἦσαν πλέον ἐπιτυχεῖς κλπ. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἄδαμ. Ἀδαμαντίου εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδειαν (τόμ. 12 σ. 620) γράφει τὰ ἐξῆς «ἀργότερον τῷ 1854 ἐξεργράγη πόλιν μικροτέρα ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Κρμαϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ ταχέως κατεπνίγη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως...». Περισσότερων στοιχείων στερούμεθα, μᾶς φαίνεται ὅμως περιέργον πῶς τοιοῦτον σημαντικὸν γεγονός, ἂν πράγματι συνέβῃ ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης, παρεσιωπήθη εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν προξένων.

¹ Εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας Βλάχος ἀνεκοίνωσε πληροφορίας, παρασχεθείσας αὐτῷ ὑπὸ ἀγιορειτῶν μοναχῶν ὅτι εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τὰ περίεξ συγκεντροῦνται ὄπλα καὶ πολεμικὸν ὑλικόν. Καρ ο λίδ ο υ, ἐνθ' ἄν. σ. 486.

² Ἐκθεσις τοῦ Γάλλου προξένου, ὑπ' ἀριθμ. 2 καὶ 8 ἀνωτ. σ. 75 κέ.

³ Β α σ δ ρ α βέ λ λ η, ἐνθ' ἄν. σ. 162 κέ. Βλέπε καὶ Ἄ χ ι λ. Κ α ρ α βί α, Πατριωτικά, Ἀθήναι 1902, σελ. 54 κέ. καὶ Π. Σ τ ά μ ο υ, Σύνοψις τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἠρωικῶν τῆς Χαλκιδικῆς ἀγῶνων, σελ. 15 κέ.

⁴ Ἐφημ. «Αἰών» ὑπ' ἀριθμ. 1463/855/1854, ἐνθα ἐκθεσις τοῦ στρατιωτικοῦ ἱατροῦ Ἰ. Μοδινοῦ, πού ἠκολούθει τὸ σῶμα τοῦ Καρατάσιου. Βλ. καὶ Π. Σ τ ά μ ο υ, ἐνθ' ἄν.

ζητωκραυγὰς τῶν παρισταμένων. Τὴν 17ην Μαρτίου οἱ ἐπαναστάται, ἀποπλεύσαντες ἐκ τῆς Κυρᾷ Παναγιάς, ἀφίχθησαν εἰς τὸν μικρὸν καὶ ὑπήνεμον λιμένα τοῦ Κουροῦ τῆς Χερσονήσου Σιθωνίας.¹

Πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Καρατάσιου ἔσπευαν ἐκ τῆς κομποπόλεως Συκιᾶς² οἱ πρόκριτοι, οἱ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς καὶ ὄλοι οἱ μεμνημένοι εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα, καὶ ἐχαιρέτησαν μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν τὰ ἀπελευθερωτικὰ στρατεύματα, πλείστοι δὲ Συκιῶτες, ἀπόγονοι ἡρωικῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, κατετάγησαν ἐθελονταί, ἀνακοινώσαντες συνάμα εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὅτι 110 ἄτακτοι Τούρκοι, ἐκ Καρατζόβας ἀφίχθέντες εἰς Συκιάν, ἀνέλαβον τὴν φρουρῆσιν αὐτῆς. Ἐναντίον τῶν Τούρκων τούτων ἀπέστειλεν ὁ Καρατάσιος ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον συνεπλάκη καθ' ὁδὸν μὲ τουρκικὴν περίπολον, ἦτις, σχοῦσα ἀπώλειας, ὑπεχώρησε πρὸς Συκιάν ἀναγγέλισα τὰς κινήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω οἱ Τούρκοι ἄτακτοι ὠχυρώθησαν εἰς τὸν περιτειχισμένον αἰλόγυρον τῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ εἰς τὸν παλαιὸν πύργον παρακειμένου λόφου, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς προελαύνοντας Ἕλληνας.

Ὁ Καρατάσιος, ἀφίχθεις εἰς τὴν Συκιάν, ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τῶν Τούρκων, ἀρνηθέντων δὲ τούτων, ἤρξατο σφοδρὸς ἀγὼν, καταλήξας εἰς τὴν δι' ἐφόδου κατάληψιν τοῦ πύργου καὶ τὸν φόνον καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ὑπερασπιστῶν. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἐκ τῶν Τούρκων, οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, δηλώσαντες εἰς τὸν Καρατάσιον, ὅταν ἀντελήφθησαν τὸ δυσχερὲς τῆς θέσεώς των καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐνισχύσεως, ὅτι θὰ παρεδίδοnton τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης. Φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς ἐπεκράτησαν ἄλλαι σκέψεις, διότι ὄχι μόνον ἠρνήθησαν νὰ παραδοθοῦν τὴν ἐπομένην, ἀλλὰ κατέσφαξαν ἕνα ἀγιορεῖτην καλόγηρον, τὸν ὁποῖον ἐκράτουν ὡς ὄμηρον, οἱ

¹ Ἡ ἔκθεσις τοῦ Γάλλου προξένου τῆς Θεσσαλονίκης μὲ χρονολογίαν 24/4/54 ἀναγράφει ὅτι τὴν 20 Μαρτίου 1854 ἀπεβιβάσθησαν πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Δράπανο 2-3 χιλιάδες Ἕλλήνων καὶ ὅτι κατέλαβον τὴν Συκιάν. Ἡ πληροφορία περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποβιβασθέντων ἀπεδείχθη ὑπερβολικὴ.

² Ἡ στάσις τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου καὶ τῆς ἀμερικανικῆς κοινῆς γνώμης ὑπῆρξεν εὐμενῆς ἐναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1854. Ἡ ἐφημερὶς New York Evening Post ἔγραφε τὴν 30/4/1854 ὅτι 1500 περίπου Ἕλληνες ἀπεβιβάσθησαν εἰς Συκιάν πλησίον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πού εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἱερώτερα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ γενναῖος Καρατάσιος ἀπῆύθυνε ἔκκλησιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας κλπ. (Μακεδονικά, τ. Γ' σ. 156 κέ.). Ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλος πρεσβευτῆς τὴν 2/5/54 ἔγραφεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ὅτι δύναμις 3.000 ἐθελοντῶν ἐνεφανίσθη εἰς γειτονίαν τῆς Θεσσαλονίκης κτλ. Εἶχεν ἀνακοινωθῆ πρὸ μηνῶν ὅτι βαθμιαίως ἐσηματίζετο πολυπληθὲς σῶμα εἰς Ἁγιον Ὄρος, ὅτι ὁ Καρατάσιος εὐρίσκειτο εἰς συνενόησιν μὲ τὸ σῶμα τοῦτο, ὅτι πρόκειται περὶ ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τουρκικοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ δὲν ἀνεμένετο σοβαρὸν ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς τοιαύτης εἰσβολῆς κ.λ.π. Ἄνωτ. σελ. 180 κέ.

ψαντες προκλητικῶς τὸ πῶμα τοῦ σφαγέντος ἐκτὸς τοῦ ναοῦ. Ἡ προκλητικότης αὐτῆ τῶν Τούρκων ἀνεργίπισε κοχλάζοντα πάθη καὶ φανατισμούς, ὥστε οἱ ἐπαναστάται ἐν τῇ ἐξάψει των ἐνέπρησαν τὴν ἐκκλησίαν, ἐνθα εὐρον οἰκτρὸν θάνατον οἱ ἐγκλειστοὶ ἄτακτοὶ Τοῦρκοι.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς τὴν Συκιάν, ὁ ἐπαναστατικὸς στόλος συνέλαβεν εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς γολέτταν, μεταφέρουσαν ἐμπορεύματα καὶ πυρίτιδα, ἐκεῖθεν δὲ ἀπέπλευσεν εἰς τὸν πλησίον λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου.¹ Ἐκεῖ προσέτρεξαν ἐνθουσιώδεις ἐθελονταὶ ἀπὸ ὅλην τὴν περιοχὴν, ἐξοπλισθέντες δὲ καὶ ἐνωθέντες μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος, ὤδυσαν πρὸς τὴν Νικήτην, πολιορκήσαντες τὴν φρουρὰν αὐτῆς, συγκειμένην ἐκ 500 Τούρκων, οἵτινες εἶχον ἀφιχθῆ ἐκ Κραγιόβας.

Μόλις ἐγνώσθη εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἡ ἀπόβασις τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονικῆς ἐπεσκέφθη τὸν Γάλλον πρόξενον Louis de Mornard καὶ ἀνεκοίνωσε τὰ διατρέξαντα. Οὗτος, βλέπων ὅτι ἡ ἐν Χαλκιδικῇ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις θὰ ἐδημιουργεῖ σοβαρὰς δυσχερεῖας εἰς τὴν ἀγγλογαλλοτουρκικὴν συμμαχίαν, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ναυλοχοῦντος εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονικῆς γαλλικοῦ πολεμικοῦ Hezon καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὸν κυβερνήτην αὐτοῦ πλοίαρχον Le Begue νὰ ἀναχωρήσῃ τὸ ταχύτερον διὰ Χαλκιδικὴν, ἵνα παράσῃ τὴν συνδρομὴν του εἰς τοὺς Τούρκους. Πράγματι τὴν ἐπομένην τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Συκιᾶς,² ὅπου ὅμως δὲν ἀνεῦρε τὸν ἐπαναστατικὸν στολίσκον. Ἐκεῖθεν ἀπέπλευσε διὰ τὸν Ἁγίου Νικόλαον, φθάσαν δὲ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, διέκρινε προσδεδεμένα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τρία πλοῖα τῶν 100 ἕως 150 τόνων, μίαν μεγάλην φορτηγίδα καὶ ἑπτὰ μικρὰ πλοιάρια γεφυρωμένα, εἰς δὲ τὴν παραλίαν καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς λιμενικῆς περιοχῆς μεγάλον ἀριθμὸν ὀπλισμένων ἀνδρῶν.

Τὸ γαλλικὸν πολεμικόν, ἀφ' οὗ ὕψωσε τὴν σημαίαν του καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἀποστείλῃ σκάφος εἰς τὴν ἀκτὴν, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ συμβαίνοντα, ἀντελήφθη λέμβον, προσερχομένην ἐκ τοῦ μέρους τῶν πλοιαρίων, ἣτις μετ' ὀλίγον ἐπλεύρισε τὸ γαλλικὸν πολεμικόν. Ὁ Ἕλλην λεμβοῦχος, ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ, ἐξέθεσεν εἰς τὸν Γάλλον κυβερνήτην ὅτι ἐξηναγκάσθη βιαίως³ νὰ παραδώσῃ τὴν λέμβον του εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὅτι αἱ φορτηγίδες καὶ τὰ πλοιάρια προήρχοντο ἀπὸ τὰς νήσους Σκόπελον καὶ Σκιάθον καὶ μετέ-

¹ Μακεδονικά, τ. Δ' σελ. 538, ἐνθα ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν γράφοντα διήγησις τοῦ Γεωργίου Σμαγῆ, σχετικὴ μὲ τὰ γεγονότα τῆς Χαλκιδικῆς.

² Ἐκθεσις τοῦ Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἀν. σελ. 78 κέ.

³ Ὁ Γάλλος πρόξενος, ἐχθρικῶς διακείμενος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐξέγερσιν τῆς Χαλκιδικῆς, γράφει εἰς τὴν ἐκθεσίον του ὅτι ὁ κυβερνήτης τῆς λέμβου *διεμαρτυρήθη*, πρᾶγμα μᾶλλον ἀπίθανον.

φεραν 3.000 Ἑλλήνων,¹ ἐκ τῶν ὁποίων 800 εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς τὸν ὄρμον τῆς Συκιάς, ὅτι μία φάλαγξ κατηυθύνθη εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου εἶχεν ἀποβιβασθῆ ἡ ὑπόλοιπος δύναμις τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος, ὅτι 150 ἄνδρες εὐρίσκοντο τώρα εἰς τὴν ἀκτὴν διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ λιμένος, οἱ δὲ ἄλλοι εἶχον εἰσχωρήσει περὶ τὴν μίαν λεύγαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Χερσονήσου καταλαβόντες τὴν πολίχνην τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπου τώρα εὐρίσκονται ἔχοντες ὡς ἀρχηγὸν τὸν Τσιάμην Καρατάσιον.

Ὁ Γάλλος πρόξενος ἐκθέτων τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν γαλλικὴν ἐπέμβασιν² καὶ γράφει ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἑλληνος ἰδιοκτῆτου τῆς λέμβου ἀντελήφθη ὅτι οἱ Ἑλληνες διέπραξαν πειρατεῖαν καὶ ὡς ἐκ τούτου διέταξεν αὐτὸν ὅπως ἐπιστρέφων εἰς τὴν παραλίαν ἀνακοινώσῃ εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν ὅτι τάσσει προθεσμίαν μῆς ὥρας, διὰ νὰ παραδοθῶν καὶ ἐξέλθουν τοῦ λιμένος. Καὶ ὁ μὲν ἰδιοκτῆτης τῆς λέμβου ἐπανεῆλθεν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ προφανῶς ἀνεκοίνωσε τὴν ἐντολὴν τοῦ Γάλλου κυβερνήτου τοῦ πολεμικοῦ, ἀλλὰ, παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας, τὸ πολεμικὸν ἤρξατο σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν, ῥίψαν ἐν συνόλῳ ἐξήκοντα ὀβίδια.

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ βομβαρδισμοῦ οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐγκατέλειψαν τὰ σκάφη καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν ξηρὰν ἄνευ ἀπωλειῶν, ἐκ τῶν σκαφῶν ὅμως τὸ ἐν ἐβρυθίσθη, τὸ δεύτερον κατεστράφη σχεδὸν καὶ τὸ τρίτον ἐβλάβη σοβαρῶς. Αἱ λέμβοι καὶ ἡ φορηγίς ὑπέστησαν ἑλαφροτέρας ζημίας. Οἱ Ἑλληνες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐπὶ τῆς παραλίας, ἂν καὶ διέθειτον δύο πυροβόλα, κατόπιν ὀδηγῶν δὲν ἤνοιξαν πῦρ κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ, παραμεινάντες ἀπλοὶ θεαταὶ τῆς ἀχαρακτηρίστου ταύτης συμπεριφορᾶς μῆς μεγάλης δυνάμεως, ἐκ τῶν προστατίδων μάλιστα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία παρὰ πᾶσαν διάταξιν τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἤρξατο ἀδίκων πράξεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ἧς ὅμως δὲν εὐρίσκειτο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ἀλλ' οὔτε καὶ εἶχε διακόψει τότε τὰς διπλωματικὰς σχέσεις. Ἡ καταρρέουσα Τουρκία ματαίως προσεπάθει νὰ στηριχθῆ εἰς ἀλλοτρίας πολεμικὰς δυνάμεις καὶ εἰς τὴν ξένην διπλωματικὴν ὑποστήριξιν ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις καθυστέρει τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Βορρᾶ καὶ τόσαι θυσίαι καὶ καταστροφαὶ ἀπέβαινον ἐπὶ ματαίω.

¹ Ἡ πληροφορία περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀποβατικοῦ σώματος τοῦ Καρατάσιου ἦτο μᾶλλον σκόπιμος. Ὁ αὐτὸς πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς μεταγενεστέρων του ἐκθέσειν ἀπὸ 3 Μαΐου 1854 πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας (ἐνθ' ἂν. σελ. 81 κέ.) γράφει ὅτι οἱ ἀποβιβασθέντες ἀνήρχοντο εἰς 1000 περίπου, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ 400 ἄνδρες ἐκ Συκιάς καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

² Ὁ ἀμερικανικὸς τύπος καὶ δὴ ἡ ἐφημερίς Morning Courier τῆς 23ης Μαΐου 1854 ἐκαυτήριασε τὴν διαγωγὴν τῆς Γαλλίας.

Τόσον εις τοὺς ἑλληνικοὺς, ὅσον και εις τοὺς τουρκοικοὺς κύκλους τῆς Θεσσαλονίκης, ἀρχικῶς εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ Ἄγγλογάλλοι φαινομενικῶς μόνον ἀπεδοκίμαζον τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως τῶν ἑλληνικῶν ἀποβατικῶν σκαφῶν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εις τὸν κολπίσκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Χαλκιδικῆς οἱ μὲν Ἕλληνες ἀπεγοητευθῆσαν ἐκ τῆς στάσεως τῶν παλαιῶν προστατίδων δυνάμεων, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Τούρκοι ἀπέκτησαν ἐνεργητικότητα, τῆς ὁποίας εἶχον ἀνάγκην.¹

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εις τὴν Θεσσαλονίκην οἱ Τούρκοι διετέλουν ἐν ἐξεγέρσει κατὰ τε τῶν Ἑλλήνων κατοίκων και τῶν ἄλλων Χριστιανῶν, διότι βαρῆως ἔφερον ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ γεγονός, ὅτι ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν εὐρέθησαν εις τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθοῦν ἀποβάσεις ἀγγλογαλλικῶν δυνάμεων εις ἐδίφη τῆς Τουρκίας, αἷτινες μάλιστα ἐφέροντο κατὰ τρόπον προβάλλοντα τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν, ἀφ' ἐτέρου δὲ διότι εἶχον πληροφορηθῆ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων και τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως εις τὴν Ἡπειρον και τὴν Θεσσαλίαν. Τὴν τοιαύτην ἐξέγερσιν τῶν Τούρκων ὑπέθαλπε και τὸ κόμμα τῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γιουσούφ πασᾶ φανατικῶν Τούρκων σπουδαστῶν και τῶν οὐλεμάδων, τὴν δ' ἐπισυμβᾶσαν τὴν 7ην και 8ην Ἀπριλίου 1854 πυρκαϊὰν² ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἣτις κατέστρεψε 38 οἰκίας και 154 καταστήματα και ἐπροξένησε ζημίας, ἀνερχομένας εις τρία ἑκατομύρια γρόσια, οἱ φανατικοὶ αὐτοῦ Τούρκοι ἠθέλησαν νὰ ἀποδώσουν εις τοὺς Χριστιανούς. Τότε διέτρεξαν κίνδυνον αἱ οἰκίαι τῶν ἀδελφῶν Ἄμποι, Ἄγγλων ὑπηκόων, ὁ δὲ Μπάμπης Ἄμποι, εἰδοποίησε τὸν πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις ἔλαβεν ἄμεσα και ἀποτελεσματικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἐτοιμῶν διὰ λεηλασίας και διαρπαγὰς Τούρκων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐποχὴν ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ Ἕλλην πρόξενος και ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι, ἐπιβάντες γαλλικοῦ πλοίου, ἀναχωροῦντος διὰ Πειραιᾶ.

Ἐν τῷ μεταξὺ εις τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τῆς Θεσσαλονίκης εἶχον φθάσει πληροφορία ἐκ Χαλκιδικῆς, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ 110 Καρατζοβαλῆδες τῆς Συκιᾶς εἶχον ἐξοντωθῆ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων και ὅτι ὁ Καρατάσιος ἀπέστειλεν εις τὸν Πολύγυρον ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξῆτει νὰ ἐτοιμασθοῦν καταλύματα και τροφίμα διὰ τοὺς ἄνδρας του και τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οἱ προύχοντες τοῦ Πολυγύρου διεβίβασαν εις τὸν πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως ἀποσταλῆ βοήθεια, διὰ

¹ Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἀν. σελ. 78 κέ.

² Ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος εις ἐκθεσίαν του ἀπὸ 14/4/54, ἐνθ' ἀν. σελ. 98, ἀναβιβάζει τὰς ἀποτεφρωθεῖσας οἰκίας εις 65 και τὰ καταστήματα εις 300, ἐνῶ ὁ Γάλλος συνάδελφός του (ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 76) εις τοὺς μνημονευομένους ἀνωτέρω ἀριθμούς, οἵτινες φαίνονται και οἱ ἀκριβέστεροι.

νὰ μὴ ἐξανασθῶν νὰ συνενωθῶν μὲ τοὺς Ἕλληνας.¹ Καὶ στρατεύματα μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀναχωρήσαντα εἰς Ἀνδριανούπολιν Ρουστὲμ πασᾶν νέος βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασᾶς, διότι ἦσαν ἀπασχολημένα εἰς τὴν βόρειον Βαλκανικὴν, οἱ ὀλίγοι δὲ ἄτακτοι, ποῦ ὑπῆρχον, ἀποσταλέντες εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, διετρέφοντο βιαίως ἐκ τῶν ἑλληνικῶν περιουσιῶν καὶ μᾶλλον συνέβαλλον διὰ τῆς συμπεριφορᾶς των εἰς τὴν γενίκευσιν τῆς ἐξεγέρσεως παρὰ εἰς τὴν καταστολὴν ταύτης. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης οὐδὲν σημαντικὸν κέντρον ὑπῆρχε ἢ ὀχυρωμένη τις τοποθεσία, ὥστε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Τσιάμην Καρατάσιον, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο λίαν ἐκτεταμένη καὶ δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ φρουρηθῇ ὑπὸ τῆς μικρᾶς φρουρᾶς τῆς ἀποτελεσματικῶς. Εἰς τοὺς κύκλους τῶν ξένων προξένων τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεκράτει ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ Καρατάσιος ἦτο ἐπακριβῶς πληροφορημένος περὶ τῆς ὅλης καταστάσεως καὶ πιθανὸν νὰ ἀπεπειράτῃ νὰ καταλάβῃ τὴν μακεδονικὴν πρωτεύουσαν. Μάλιστα ὁ Γάλλος πρόξενος ἐσκέπτετο, ἐὰν ὁ Ἕλληνας ἀρχηγὸς ἐβᾶδιζε πρὸς Θεσσαλονικὴν καὶ ὅταν θὰ ἀπειχεν ὀλίγας ὥρας ἀπ' αὐτῆς, νὰ μετεβίαιεν εἰς συνάντησίν του, ἵνα προσπαθῆσῃ καὶ ἐμποδίσῃ τὴν αἱματοχυσίαν.

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τουρκικὴ κυβέρνησις, μόλις ἔλαβε γνῶσιν τῶν γεγονότων τῆς Χαλκιδικῆς, ἀντελήφθη τὰς σοβαρὰς συνεπείας, ποῦ θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ πρώτη αὕτη ἐπίθεσις κατὰ τῆς Μακεδονίας, ἂν δὲν ἀπεκρούετο καὶ δὲν ἐξεμηδενίζετο ἐγκαίρως.² Ἀμέσως διέταξε τὴν ἀναχώρησιν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δύο ταγματῶν πεζικοῦ, ἅτινα, ἐπιβιβασθέντα ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Φεῖζ Μπαχάρ», ἀφίχθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὴν πρωτῆσαν τῆς 27ης Ἀπριλίου, ὀπόθεν, ἐνισχυθέντα διὰ δύο πυροβόλων, ἀνεχώρησαν τὴν ἐπομένην διὰ τὴν Χαλκιδικὴν, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ καὶ ἄλλαι δύο χιλιάδες περίπου Τούρκων ἀτάκτων, στρατολογηθέντων ὑπὸ Τούρκων τοπαρχῶν, ὡς καὶ τέσσαρα πυροβόλα.³ Ὑπελογίζετο ὅτι αἱ ἀποσταλεῖσαι ὡς καὶ αἱ στρατολογηθεῖσαι δυνάμεις, ἐὰν δὲν κατῴρθωνον νὰ ἐξανασθῶσιν τὸν Καρατάσιον εἰς ὑποχώρησιν, πάντως θὰ ἦσαν ἱκαναὶ νὰ προστατεύσουν τὴν Θεσσαλονικὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὥστε νὰ δοθῇ καιρὸς νὰ φθάσουν καὶ ἄλλαι ἐνισχύσεις, ἂν παρίστατο ἀνάγκη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τσιάμης Καρατάσιος, πληροφορηθεὶς ὅτι εἰς τὴν Ὁρμύλιαν συνεκέντροντο ἐχθρικοὶ δυνάμεις, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς Πολύγυρον, ἀφίχθη εἰς τὸ πλεῖστον τῆς Ὁρμύλιας Βατοπεδινὸν Μετόχιον, συνοδευόμενος καὶ ἀπὸ πλείστους προεστῶτας τῶν ἐπαναστατησάντων χωρίων. Ἐκεῖθεν ἀπέστειλε τὸν ἀξιωματικὸν Ἀθα-

¹ Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 24/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 79.

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 28/4/54, ἐνθ' ἄν. σελ. 80.

³ Πρβλ. ἐκθεσιν ἀρχιᾶτρου Καρατάσιου Μοδινού, ἐνθ' ἄν.

νάσιον Μαυρομιχάλην με πενήτην ἀνδρα, ἵνα καταλάβῃ κατὰλληλον θέσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ὁρμούλιας καὶ Πολυγύρου, τὸν δὲ Ἄγιορείτην Καπετὰν Γεώργην με ἄλλο ἀπόσπασμα ἐξ ἐντοπιῶν ἐπαναστατῶν ἀπέστειλε πρὸς τὴν ὁδὸν Ὁρμούλιας - Ἄγιου Μάμαντος, ἵνα διακόψῃ τὸν ἐφοδισμὸν.¹

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δύο χιλιάδες ἀτάκτων Τούρκων² προσεπάθουν νὰ κυκλώσουν ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν τὴν θέσιν τοῦ Καρατάσιου, εὐρισκομένου εἰς τὸ Βατοπεδινὸν Μετόχιον, ἄλλοι δὲ χίλιοι, τελοῦντες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χατζῆ - Ταῖρ μπέη, μέλους τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφίχθησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ὁρμούλιας, ἐνθ' ὃ Ἀχμετ μπέης, μέλος τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου, ἐπὶ κεφαλῆς 1600 ἀτάκτων ἐκινεῖτο πρὸς Πολύγυρον, ἀνεμένοιο δὲ καὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τετρακόσιοι ἐφεδροὶ πυροβοληταί. Ὁ πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ὑπελόγιζεν ὅτι ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν αἱ θέσεις τῶν Ἑλλήνων θὰ προσεβάλλοντο ἀπὸ ἑπτὰ χιλιάδας ἀνδρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων χίλιοι ἑξακόσιοι τοῦ τακτικοῦ στρατεύματος, ὥστε ὁ Καρατάσιος νὰ ἀπολέσῃ τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα εἶχεν ἐπιτύχει κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας. Ἐπιστεύετο ἐν τούτοις ὅτι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ὁ Καρατάσιος, ἐὰν ἐξηναγκάζετο εἰς ὑποχώρησιν εὐρισκόμενος πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων, θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Ἅγιον Ὀρος ἢ εἰς τὴν περὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον ὄρεινὴν περιοχὴν καὶ καταλαμβάνων τὰ ἐκεῖ στενωποὺς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιστῇ ἐπιτυχῶς, ἐὰν δὲν κατεβάλλετο ὑπὸ τῆς πῶντος πανταχόθεν πολιορκουμένου.

Μεταξὺ τῶν διπλωματικῶν κλάκων τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεκράτει ἡ ἀντίληψις, ὅτι, ἐὰν δὲν ἔφθανον ἐξ Ἑλλάδος ἐνισχύσεις εἰς τὸν Καρατάσιον, οἱ κάτοικοι ἄλλων περιοχῶν τῆς Χαλκιδικῆς, θεωροῦντες ἀνεπαρκῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀφιχθέντων ἐξ Ἑλλάδος πολεμιστῶν διὰ πολεμικὰς ἐπιτυχίας, δυσκόλως θὰ ἐξηγεῖροντο. Κατὰ τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις³ ὁ Τούρκος ναύαρχος

¹ Π. Στάμου, ἐνθ' ἀν. σ. 17 κέ. Ἐνταῦθα παραθέτω ἐν βραχείᾳ περιλήψει τὴν ὑπὸ τοῦ γράφοντος εἰς τὸ περιοδικὸν Μακεδονικά, τ. Δ' σ. 538-539 δημοσιευθεῖσαν διήγησιν τοῦ γέρο Γεωργίου Σμαγοῦ ἐξ Ἄγιου Νικόλαου Χαλκιδικῆς, σχετικὴν μὲ τὸ ἱστορούμενον θέμα. Κατ' αὐτὴν ὁ Καρατάσιος τὸ Πάσχα τοῦ 1854 εὐρίσκει εἰς Ἅγιον Νικόλαον, ὅπου ἐπεστράτευσεν ὄλους τοὺς δυναμένους νὰ φέρουν ὄπλα, ἀφήσας 12 ἠλικιωμένους ὡς φρουρὰν καὶ ἀποστείλας τὸν ὑπόλοιπον πληθυσμὸν εἰς τὴν νῆσον Βορβοροῦ. Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης, ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ Καρατάσιου, εἶχε σῶμα ἀπὸ 300-500 μοναχοῦς καὶ λαϊκοῦς. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ὁρμούλιας ὁ Καπετὰν Γεωργάκης ἐπέστρεψεν εἰς Ἅγιον Ὀρος. Κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἐπαναστάτης. Τὴν πολεμικὴν σημαίαν του ὁ Γεωργάκης, ἄσπρο σταυρὸ καὶ φόντο κόκκινον πρὸς ἐξαπτήρην τῶν Τούρκων, τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ χωρίου Ἅγιος Νικόλαος, ὅπου ὑπῆρχεν ἕως τὸ ἔτος 1907. Ὁ Καπετὰν Γεωργάκης κατέφυγεν εἰς Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπαναστάσιν τῆς Κρήτης.

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ἀπὸ 3/5/54, ἐνθ' ἀν. σ. 81 κέ.

³ Ὁ Γάλλος προξένος γράφων εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλ-

χος, ὅστις μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπιτήρησιν τῶν παραλιῶν τῆς Χαλκιδικῆς, δὲν ἐθεωρεῖτο ἱκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ ἀποβάσεις, ἐν γένει δὲ τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν δὲν ἔχαιρεν ἐκτιμῆσεως. Ἐξ ἄλλου αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι Σκόπελος καὶ Σκιάθος γεινιάζουν μὲ τὴν Χαλκιδικὴν, ἡ δὲ θαλασσία περιοχὴ ἦτο πολὺ γνώριμος εἰς τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς καὶ εὐκόλος εἰς αὐτοὺς διὰ νυκτερινὰς ἀποβάσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀποσταλεὶς, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Καρατάσιου ἀξιωματικὸς Μαυρομιχάλης ἐφόνευσε καθ' ὁδὸν Τοῦρκον, προσκληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐνθουσιῶντων κατοίκων τοῦ Πολυγύρου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ σώματος τῶν Πολυγυρινῶν ἐπαναστατῶν, προσέβαλε ἐχθρικήν δύναμιν ἐκ τετρακοσίων ἀνδρῶν συγκειμένην καὶ βαδίζουσαν πρὸς Ὁρμύλιαν, κατεδίωξε καὶ διεσκόρπισε ταύτην διώρον πέραν τοῦ Πολυγύρου, φονευθέντων 65 Τούρκων περίπου.¹ Τὴν ἐπομένην τῶν συγκρούσεων αὐτῶν, 17ην Ἀπριλίου 1854, δύναμις τουρκικὴ ἐκ τριακοσίων ἀνδρῶν, βαδίζουσα ἐξ Ἁγίου Μάμαντος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων τῆς Ὁρμύλιας, προσεβλήθη ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸν σῶμα τοῦ Καπετὰν Γιώργου, ἐξαναγκασθεῖσα εἰς ὑποχώρησιν καὶ ἀφήσασα ἐπὶ τόπου 24 νεκρούς. Κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα ὁ Καρατάσιος ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Ὁρμύλιαν, ὅπου ἀπὸ ἡμερῶν ἤδη συνεκεντροῦντο σοβαρὰ ἐχθρικαὶ δυνάμεις, κατὰ τὴν γενομένην δὲ σύγκρουσιν οἱ Τοῦρκοι ἔσχον μὲν σοβαρὰς ἀπολείας, κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἀμυνθοῦν ἐπιτυχῶς. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἵνα ἐπιτύχῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς συγκεντρούμενας τουρκικὰς δυνάμεις, ἀφ' οὗ ἀφῆκε φρουρὰν σημαντικῆς δυνάμεως, ἵνα ἐπιβλέπῃ τὴν Ὁρμύλιαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Πολύγυρον γεγόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἔνθα ἐφωδιάσθη μὲ τρόφιμα, πυρρίτιδα καὶ βλήματα, ἐξοικονομηθέντα ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν Πολυγυρινῶν.

Τὴν ἀφιξίν τοῦ Καρατάσιου εἰς τὸν Πολύγυρον καὶ τὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν καὶ συνδρομήν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν οὗτος παρὰ τῶν κατοίκων, ἐγκαίρως ἐληροφορήθησαν οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τῶν ἀτάκτων Χασὰν Ἀγᾶς καὶ Μαχμουτ μπέης, οἵτινες ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν 700 ἀτάκτους² ἐβάδισαν κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Εἰς τὴν τοποθεσίαν «Καβρόλακας», ἀπέχουσαν μίαν ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τῆς Χαλκιδικῆς, ἐδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Καρατάσιου καὶ ἀρχικῶς μὲν ὑπε-

λίαις εἰς ἐπιστολὴν του ἀπὸ 3 Μαΐου 1854 ἐκθέτει ὅτι μεταξὺ τῶν ἡαγιάδων τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε κυκλοφορήσει προκήρυξις τοῦ Ῥώσου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κόμητις Νεσελρόδε, ὑπισχνουμένου βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅτι ὥστικὸν σῶμα στρατοῦ εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Σερβίαν, τὸ δὲ Μαυροβούνιον εὐρίσκεται ἐν ἐπαναστάσει.

¹ Ἄνωτ. ἐφημερίς «Αἰών».

² Ἐκθεσις Γάλλου προξένου ὑπ' ἀρ. 4 τῆς 10/9/54 ἐνθ' ἀν. σελ. 83.

χώρησαν, ἐνισχυθέντες ὁμῶς διὰ νέων ἐπικουριῶν ἀνέλαβον ἀντεπίθεσιν. Ἡ ἐπακολουθήσασα σφοδρὰ μάχη διήρκησε μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὤρων μὲ αἱματηρὰ ἀποτελέσματα δι' ἀμφοτέρας τὰς παρατάξεις. Περί τὴν ἑσπέραν κυκλωτικὴ κίνησις τῶν πολυαριθμοτέρων Τούρκων ὑπεχώρησε τὸν Καρατάσιον, μὴ διαθέτοντα πλέον τῶν 250 ἀνδρῶν, νὰ ὑποχωρήσῃ πέραν τοῦ Πολυγύρου μὲ τελικὴν κατεύθυνσιν τὸ Βατοπέδιον τῆς Ὁρμύλιας. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Πολύγυρος εὐρέθη ἄνευ ἀμύνης καὶ οἱ Τούρκοι ἐφθασαν πρὸ αὐτοῦ, ἀρχομένης τῆς νυκτός, χωρὶς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐπέστρεψαν παραδόξως εἰς Γαλατίσιαν,¹ φοβηθέντες πιθανῶς ἐνέδρους.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου, ἰδόντες τὰ στρατεύματα τοῦ Καρατάσιου ὑποχωροῦντα, κατελήφθησαν ὑπὸ εὐλόγου ἀνησυχίας, ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὰ φοβερὰ δεινὰ τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821, καθ' ὃν ἡ πόλις τῶν εἶχεν ὑποστῆ τρομερὰν καταστροφὴν,² εὐθὺς ὡς ἐ πληροφορήθησαν ὅτι οἱ ἄτακτοι ὑπὸ τὸν Χασὰν Ἀγὰν καὶ Μαχμουτ μπεὴν ἐπανέκαμπτον ἐκ Γαλατίστης εἰς Πολύγυρον, ἀπέστειλαν τοὺς προύχοντας αὐτῶν, ἀνερχομένους εἰς τριάκοντα, ἵνα ἐξευμενίσουν τοὺς ἀρχηγούς τῶν σωμάτων τῶν ἀτάκτων καὶ προλάβουν ἀντίποινα. Οἱ ἄτακτοι ὁμῶς περιεκύκλωσαν τοὺς προκρίτους παρὰ τὴν τοποθεσίαν Λειβάδι, ὅπου σήμερον τὸ πάρκον τοῦ Γυμνασίου Πολυγύρου, καὶ μετὰ σύντομον ἀνάκρισιν κατέσφαξαν κατὰ τρόπον ἄγριου τοὺς 27 ἔξ αὐτῶν, τῶν ὑπολοίπων τριῶν διασωθέντων κατὰ τὴν ὁδόν.³

¹ Αἱ εἰδήσεις ἐδῶ συγκροοῦνται καὶ δὲν εἶναι εὐκόλως νὰ ἀποφανθῇ τις ἂν οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον τὴν ἐπομένην εἰς Πολύγυρον ἢ ἐπιστρέψαντες εἰς Γαλατίσιαν ἐπανέκαμψαν εἰς Πολύγυρον μετὰ διήμερον. Βλέπε ἐφημερίδα Αἰῶν, ἔνθ' ἄν. καὶ ἔκθεσιν Γάλλου προξένου, ἔνθ' ἄν.

² Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, ἔνθ' ἄν. σ. 99 κέ.

³ Οἱ σφαγιασθέντες συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίας τοῦ ἀποβιώσαντος φίλου ἱατροῦ Γ. Παπανικολάου εἶναι οἱ ἑξῆς: Γιαννάκης Παπαγεωργάκης Αἰκατερινάρης, Β. Τσίγκας, Ν. Κολοβόντας, Π. Ὀπλαρχηγός, Β. Τσιόλας, Ἰ. Γαλανός, Μ. Χατζῆς, Ν. Παπαλεωνίδας, Δ. Μπανάβας, Μ. Μαρέτης, Κ. Νέστος, Ν. Γαλανός, Δ. Δαούτης, Ν. Ἀγιομαμίτης, Κ. Καρύδης, Ν. Κοῦτλος, Δ. Μπαντές, Ν. Καταΐκας, Μ. Συκιώτης, Θ. Θεοδοσοῦδης, Ἰ. Κουρούς, Δ. Σουληνάρης, Ἀθ. Τάσιος, Π. Κουτσουμπός, Ἰ. Καλθῆς, Ἀγ. Μουχτῆς, Δ. Μπαντές. Τὴν ἐπομένην ἐφρονεῖθη ὑπὸ τῶν ἀτάκτων καὶ ὁ Γερο - Σφρηῆς, διεσώθη δὲ ὁ Γ. Δέλιος. Αἱ πληροφορίες τοῦ Παπανικολάου θεωροῦνται ἀξιοπίστοι, διότι ἔλαβε ταύτας παρ' ἐπιζώντων συγγενῶν τῶν κατακρουρηθέντων καὶ ἄλλων ἀπογόνων. Βλ. ἐφημ. «Φῶς» 11/5/927. Διατηρῶ εἰς τὸ ἀρχεῖον μου σημεῖωμα τοῦ ἀειμνήστου ἱατροῦ, ὅπερ μοι παρέδωσε πρὸ εἰκοσαετίας ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀδελφός του, φαρμακοποιὸς Παπανικολάου. Εἰς τὸν Πολύγυρον ἔξ ἄλλο διεσώθη τοπικὸ τραγοῦδι διὰ τὸν θάνατον τοῦ Παπαγεωργάκη (πρβ. Σ τ ἄ μ ο ν, ἀν. σ. 20).

*Στὰ χίλια δισακόσια πενήντα τέσσαρα
οκότωσαν τὸ Γιαννάκη τὸ γραμματικὸ,
ποῦταν στύλος στὸν Πολύγυρο καὶ φλάμπουρο στὴν Πόλι.
Κατερνάρη, Κατερνάρη,
καὶ Πολυγυρὸ καμάρι.*

Ὁ πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀποθανὼν καὶ ἀπὸ τὸν Ταξιάρχην τῆς Χαλκιδικῆς κατα-

Ἡ ἀγρία σφαγὴ τῶν προκρίτων τῆς Χαλκιδικῆς ἐκτίθεται λεπτομερῶς εἰς ἔκθεσιν ἀπὸ 10 Μαΐου 1854, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ Γάλλος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης Louis de Mornard πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος τῆς ἐκθέσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ λεπτομερειῶν κρίνω σκόπιμον νὰ παραθέσω ἐκτεταμένα πῶς ἐν μεταφράσει ἀποσπλάσματα τῆς ἐκθέσεως ταύτης «... Πρὸ ὀλίγου ἔλαβε χώραν ἐν Χαλκιδικῇ, εἰς τὸ χωρίον Πολύγυρος, συμβάν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἔλεινόν. Δύο Τούρκοι ἀρχηγοί, ὁ Χασάν ἀγᾶς καὶ ὁ Μαχμουτ μπέης, ἔχοντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς των περὶ τοὺς 700 ἀτάκτους, κατέσφαξαν τοὺς 25 ἢ 30 προύχοντας, δηλαδὴ σημαίνοντας κατοίκους τοῦ Πολυγύρου, οἱ ὅποιοι ὡς εἴθισται, προσῆλθον ἄοπλοι εἰς συνάντησιν τῶν Τούρκων, διὰ νὰ τοὺς χαιρετήσουν. Θεωρῶ καθήκον ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείας τινάς, ἂν καὶ ἐκτεταμένας. Οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου αὐτοῦ, λαβόντες, ὡς εἶχον πληροφορήσει τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα διὰ τῆς ἀπὸ 24 παρελθόντος ἐκθέσεώς μου, ἐκ μέρους τοῦ Ἑλλήνου ἀρχηγοῦ Τσιάμη Καρατάσιου τὴν διαταγὴν νὰ προετοιμάσουν τρόφιμα καὶ καταλύματα, εἰδοποίησαν ἀμέσως περὶ τούτου τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ παρεκάλεσαν νὰ ἀποσταλῇ βοήθεια, διὰ νὰ παρεμποδισθῇ ἡ κατάληψις τοῦ χωρίου των ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Συκιᾶς καὶ Ἁγίου Νικολάου, οἱ ὅποιοι ἠνώθησαν μὲ τοὺς Ἑλληνας. Οἱ ἀποσταλέντες ὁμως ἄτακτοι Τούρκοι διὰ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς τῆς αἰτήσεως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προκαταλάβουν τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες ἀνερχόμενοι εἰς 100 ἕως 150, εἶχον εἰσέλθει εἰς τὸν Πολύγυρον καὶ κατέλαβον τὴν περίεξ περιοχὴν. Αὐτοὶ οἱ 300 ἢ 400 Τούρκοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χασάν Ἀγᾶ εὗρισκοντο εἰς Γαλάτιστα, ὅπου οἱ προύχοντες τοῦ Πολυγύρου ἔστειλαν νὰ παρακαλέσουν τὸν ἀρχηγὸν νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον των, ἀφ' οὗ ἐφρόντισαν ἐν τούτοις νὰ τὸν εἰδοποιήσουν περὶ τῆς παρουσίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Τούρκος ἀρχηγὸς ἐβράδισε κατὰ τοῦ Πολυγύρου καί, ὅταν ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τὸ χωρίον τὴν Τετάρτην 26ην Ἀπριλίου (;), ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους ἀπώθησεν ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὸ συνέβη περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ἐφοβεῖτο ἐπέκτασιν τῆς συγκρούσεως κατὰ γόμενος, καλλιεργῶν δὲ τὰ γράμματα καὶ ἐκδίδων καὶ περιδικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσεκούρα Ἀθανάσιος Βελώνης, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου πρὸ ἐτῶν πολυσέλιδον σημείωμα διὰ τὰ γεγονότα τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὸ 1854. Τὸ ἐνεχείρησα πρὸς συμπλήρωσιν, κατ' ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν πρὸ δεκαπενταετίας εἰς ἄλλον διανοούμενον τῆς Χαλκιδικῆς, παλαιὸν διδάσκαλον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκδότῃν καὶ βιβλιοπώλῃν, τὸν ἀείμνηστον γηραιὸν φίλον Μιχαὴλ Τριανταφύλλου, ὅστις δυστυχῶς ἀπώλεσεν αὐτὸ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Γερμανοκρατίας. Ὁ Βελώνης εἶχε συλλέξει τὰς πληροφορίας κατὰ τὸ λέγειν του ἀπὸ ἐπιζῶντας συμπατριώτας του ἀπὸ τὸν Ταξιάρχην (Δόκοβη).

τὴν νύκτα, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλάτισταν. Ἐκεῖ ἐδέχθη μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας νέαν ἀποστολὴν ἀπὸ τὸν Πολύγυρον, ἡ ὁποία τὸν ἐξελιπάρησεν ἐκ νέου νὰ ἔλθῃ νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον τῶν, καταστήσασα συνάμα γνωστὸν ὅτι οἱ ἐπαναστάται, μόλις ἐπιληροφορήθησαν περὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἐνισχύσεων ἐκ Θεσσαλονίκης, εἶχον ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὸν Πολύγυρον. Ὁ Χασάν ἀγᾶς, μὲ τὸν ὁποῖον συνηνώθη ὁ Μαχμουτ μπέης μὲ νέαν ὁμάδα ἀτάκτων, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ βαδίσῃ ἐκ νέου κατὰ τοῦ Πολυγύρου. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀρχηγοί, τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις, ἀποτελούμεναι ἀπὸ ἀτάκτους, ἀνήρχοντο εἰς 600 ἄνδρας, ἔφθασαν πρὸ τοῦ Πολυγύρου τὴν Πέμπτην, 4ῃ ἰσταμένου μηνός. Οἱ προύχοντες 25 ἕως 30 τὸν ἀριθμὸν προσῆλθον νὰ χαιρετήσουν τοὺς Τούρκους εἰς ὀλίγων λεπτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ χωρίον. Ἐκεῖ οἱ προύχοντες ἐσταμάτησαν, ἐκυκλώθησαν ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους Τούρκους καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς ἐρωτήσεις ἐκ μέρους τῶν ἀρχηγῶν Χασάν ἀγᾶ καὶ Μαχμουτ μπέη. Συγχρόνως ἀπέστειλαν δέκα ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους αὐτοὺς εἰς ἐγγύτατον ὕψωμα, ὅπου ὁ Χασάν ἀγᾶς καὶ ὁ Μαχμουτ Μπέης ἰσχυρίζοντο ὅτι εἶχον ἴδει κίνησιν τινα, ἂν καὶ οἱ προύχοντες διεβεβαίωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρχον πλέον ἐκεῖ οὔτε Ἕλληνες οὔτε ἐπαναστάται. Μόλις οἱ δέκα αὐτοὶ ἄτακτοι ὑπερέβησαν τὸ ὕψωμα, εἰς ἕξ αὐτῶν ἔρριψε πυροβολισμόν διὰ τυφεκίου ἢ πιστολίου. Μὲ τὸν κρότον αὐτὸν οἱ Χασάν Ἀγᾶς καὶ Μαχμουτ μπέης, οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁμάδος, προσέβησαν εἰς τὴν σφαγὴν τῶν 25 ἢ 30 προκρίτων.¹ Εἰσηλθὼν ἀκολούθως εἰς Πολύγυρον, ὅπου διενυκτέρευαν χωρὶς νὰ προσβοῦν εἰς ἔκτροπα καὶ χωρὶς νὰ εὔρουν ἐπαναστάτας οὔτε ἐκεῖ, ὅπως δὲν ὑπῆρχον τοιοῦτοι καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος. Τὴν ἐπομένην ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον. Τὴν εἶδησιν αὐτὴν ἔφεραν τὸ πρῶτον δύο ἀμαξηλάται χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Γαλάτισταν, οἱ ὁποῖοι, ἀκολουθοῦντες τὴν ὁμάδα τοῦ Χασάν ἀγᾶ καὶ τοῦ Μαχμουτ μπέη διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀποσκευῶν τῶν, ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς σφαγῆς. Εἶχον δραπετεύσει κατατρομαγμένοι ἀπὸ ὅσα εἶδον. Ἐζήτησα ἰδιαιτέρως ἓνα ἕκαστον τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνθρώπους, καθὼς καὶ πλείστους προύχοντας τῆς Γαλάτιστας, πού παρουσιάσθησαν εἰς τὸν Ἕλληνα μητροπολίτην τῆς Θεσσαλονίκης. Ἦλπιζον ὅτι ἡ διαγωγή τῶν Τούρκων θὰ ἦτο δυνατόν τοῦλάχιστον νὰ ἐξηγηθῆ, ἂν μὴ δικαιολογηθῆ ἀπὸ τὸν φόβον ἐνέδρας ἐκ μέρους τῶν Πολυγυρινῶν. Δυστυχῶς ὁ πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἔλαβε πληροφορίας, ἐπιβεβαιούσας τὴν κατάθεσιν, περὶ τῆς ὁποίας πρὸ ὀλίγου σᾶς ἀνέφερον. Ἡ πηγὴ τῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἦτο ὑποπτος, ἐφ' ὅσον προήρχετο ἀπὸ τὸν Ἀχμετ μπέην, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος, προχωρῶν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲ ἀρκετὰ σημαντικὴν δύναμιν, ἐστράφη πρὸς Πολύγυρον ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς σφαγῆς καὶ

¹ Ὁ Ἀδστριακὸς πρόξενος ἰσχυρίζεται ὅτι διεσώθησαν ἕξ χωρὶς νὰ παραθέτῃ τὰ ὀνόματα. Ἐνθ' ἄν. σ. 99.

προέβη εἰς τὸν ἐνταφιασμόν τῶν νεκρῶν τῶν προυχόντων. Ἀναγκάζεται λοιπὸν κανεῖς νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀδικαιολόγητον πρᾶξιν ἄκρας ὁμότητος, ἡ ὁποία ἐξηγεῖται μᾶλλον ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ τὰς ἰδέας τῶν ἀτάκτων καὶ τὸν χαρακτῆρα, ποὺ ἀποδίδουν εἰς τοὺς δύο ἀρχηγούς, καὶ διὲ εἰς τὸν Μαχμουτ μπέην. Τοιαύτη μοῦ φαίνεται ἐξ ἄλλου ὅτι εἶναι καὶ ἡ γνώμη τῆς Α.Ε. τοῦ Μεχμέτ πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Ραμοῦ ἐφέντη, ἐπιτρόπου (commissaire) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐνταῦθα..... Εὐθὺς ὡς ἔλαβον γνώσιν τῶν συμβάντων, ἀπέστειλαν ἐν σπουδῇ πολλοὺς ἀγγελιοφόρους, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Θεσσαλονικίαν τοῦ Χασάν ἀγά, τοῦ Μαχμουτ μπέη καὶ τῶν ἀτάκτων. Ἐπρεπε νὰ ἀποφύγουν νὰ τοὺς δώσουν καὶ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν, διότι ἠδύναντο νὰ συνεχίσουν τὴν ἐκστράτειαν καὶ νὰ ἀρνηθοῦν νὰ ὑπακούσουν. Εἶχον ληφθῆ ὅμως ἐπιδεξιῶς τὰ μέτρα, καθόσον προχθές, 8ην τρέχοντος, ἐπέστρεψαν ἐνταῦθα. Εὐτυχῶς τὰ δύο τουρκικὰ ἀτιμόπλοια εἶχον μεταφέρει ἀκόμη δύο χιλιάδες τακτικὰ στρατεύματα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον ἤδη ὑποβληθῆ εἰς ἀνάκρισιν ἐπιρρίπτοντες τὰς εὐθύνas εἰς τοὺς στρατιώτας των, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὑπῆρχον ἐπαναστάται τινὲς ἐπὶ τοῦ ὑψώματος πλησίον τοῦ Πολυγύρου ... Ὁ ἔκτακτος ἡμῶς κομμισσάριος θεωρεῖ τοὺς δύο ἀρχηγούς ὡς τοὺς κυριωτέρους ἐνόχους... Ἡ ὑπόθεσις θὰ ἀχθῆ ἀρχικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι εἶναι ἀπαραίτητον ἐν παραδείγμα, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Χριστιανούς δηηκόους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης περὶ τῶν καλῶν προθέσεων τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ Σουλτάνου ἐναντί των καὶ διὰ νὰ συγκρατηθῆ τὸ παλαιὸν τουρκικὸν θρησκευτικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶναι ἐξωργισμένον εἰς μέγαν βαθμόν. Πᾶσα ἄλλη ποινή πλὴν τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ θὰ ἐθεωρεῖτο μηδαμινὴ ὑπὸ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Μία δραστηρία ἀπόφασις θὰ ἐθεωρεῖτο λίαν ἐπίκαιρος, διότι οἱ ἄτακτοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους βρῖθαι ἡ Θεσσαλία, διαπράττουν ἐκεῖ ἐξοργιστικὰ ἔκτροπα, πλεῖστοι δὲ ἄτακτοι, ἀποσταλέντες εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐναντίον τοῦ Τσιάμη Καρατάσιου, ἐκδηλώνουν τὰς αὐτὰς διαθέσεις, ὅπως ἀποδεικνύουν ἡ σφαγὴ τῶν προυχόντων τοῦ Πολυγύρου καὶ αἱ ληστρικὰ πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδεται ἡδὴ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ὥρων ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης εἰκοσὰς ἀτάκτων ἰππέων...». Αὐτὰ ἔγραφεν ὁ ἐν Θεσσαλονικίᾳ Γάλλος πρόξενος πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας. Ὁ δὲ ἐν Θεσσαλονικίᾳ ἐπίσης πρόξενος τῆς Αὐστρίας G. Nizzoli, εἰς ἔκθεσίν του πρὸς τὸ αὐστριακὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν¹ ὑπὸ χρονολογίαν 11 Μαῖου 1854 ἔγραφεν «...Σπεύδω νὰ ἀναγγείλω εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὅτι τὴν παρελθούσαν Πέμπτην τὰ κατευθυνόμενα πρὸς Πολύγυρον ἄτακτα στρατεύματα, ἀποσταλέντα ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ διευθυνόμενα ἀπὸ τὸν

¹ Ἐνθ' ἀν. σελ. 99 κέ.

Μαχμοϋτ μπέην¹ και Χασάν 'Αγών δια να καταπολεμήσουν τους επαναστάτας, συνητηθήσαν ξέωθι του Πολυγύρου με τριάκοντα περίπου άτομα, αποτελούμενα από κληρικούς και άλλα σπουδαία πρόσωπα, άτινα εξέηρχον προς προπάντησιν των τουρκικών στρατευμάτων, τα όποια εθεώρουν ως σωτήρας, διότι είχαν ήδη ζητήσει εκ Θεσσαλονίκης βοήθειαν δια την απελευθέρωσιν (;) των. Οι δύο άρχηγοί, αφού άφησαν να τους πλησιάσουν, τους εφόνευσαν κατά τρόπον φοβερόν και άπάνθρωπον. Μόνον έξ από αυτούς και τρεις από τους άλλους (;) κατώρθωσαν να διασωθούν.² Οι κάτοικοι του Πολυγύρου, μόλις πληροφορήθησαν τα γεγονότα εξηφανίσθησαν.... Αυτό το γεγονός επροξένησε βαθυτάτην έντύπωσιν. Οι Τούρκοι προσπαθούν να δικαιολογηθούν προβάλλοντες τον ίσχυρισμόν, ότι άντελήφθησαν εις τα γύρω ύψώματα όπλιμένους (άλλοι λέγουν ότι ήσαν κασιόκια) και ύποψιάσθησαν τους σφαγέντας ως προδότας και συνενόχους των επαναστατών....»

Έκ του περιεχομένου των εκθέσεων δύναται τις να εξαγάγη ώριμένα συμπεράσματα:

α) "Οτι αι τουρκικαι άρχαι της Θεσσαλονίκης, καταληφθεΐσαι άπροετοίμαστοι και μη δυνάμεναι ν' άντιμετωπίσουν δι' έπαρκους τακτικού στρατού τας αποβιβασθεΐσας δυνάμεις του συνταγματάρχου Καρατάσιου, απέστειλαν άτάκτους εν έπιγνώσει ότι ούτοι θά διέπραττον σφαγάς και λεηλασίας, αλλά πιθανώς δια των μέτρων αυτών θά έτρομοκρατούν τους Έλληνες κατοίκους, ώστε να εμποδίσουν την εξέγερσιν της ελληνικότητας περιοχής και την γενίκευσιν της επαναστάσεως εν Μακεδονία, οτε τα πράγματα θά απέβαινον δύσκολα δια την τουρκικην κυβέρνησιν.

β) "Οτι αι αποβιβασθεΐσαι δυνάμεις του Καρατάσιου ήλέκτρισαν τον λαόν της Χαλκιδικής, όστις με τον άδολον ένθουσιασμόν του και μη υπολογίζων συνεπείας εξηγέρθη εν πολλοίς και δραματιζόμενος προσεχη την άπαλλαγήν του εκ του ζυγοϋ της δουλείας ένθουσιωδώς έτάχθη υπό τας σημαίας του άρχηγοϋ.

γ) "Οτι ο Γάλλος πρόξενος της Θεσσαλονίκης, εκπροσωπών την Γαλιαν, σύμμαχον της Τουρκίας, προσεπάθησε δι' όλων των μέσων που διέθετε να καταστείλη την επανάστασιν, δι' ο και απέστειλε το γαλλικόν πολεμικόν εις τον 'Αγιον Νικόλαον της Χαλκιδικής, το όποιον και επροξένησε σοβαράς άπολείας εις τα υλικά μέσα και τα πολεμικά εφόδια των επαναστατών, έπέδρασε δε ψυχολογικώς δια της τοιαύτης του ενεργείας τόσοσιν επί των 'Ελλήνων της Χαλκιδικής, όσον και επί της κοινής γνώμης εν Θεσσαλονίκη.

¹ Η εκθεσις γράφει ανακριβώς 'Αχμέτ μπέην.

² Ο Χασάν άγών, άπολογούμενος εις τον πασάν της Θεσσαλονίκης, ίσχυρίσθη ότι απέκρυψε με τον μανδύαν του ένα χωρικόν και τον έσωσε από βέβαιον θάνατον. "Ενθ' άν. σελ. 86.

Καὶ ναὶ μὲν ἐν τῇ ἐκθέσει του καταδικάζει τὰς διαπραχθείσας εἰς Πολύγυρον ὠμότητες, ἀλλ' ἐξαναγκάζεται ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ προβῇ εἰς τοῦτο, ὥστε καὶ ἐνήμερον νὰ εἶναι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας καὶ αὐτὸς νὰ μὴ κατηγορηθῇ ἐπὶ ἀμελείᾳ εἰς περιπτώσιν, καθ' ἣν θὰ εὕρισκόμεθα πρὸ ἐξεγέρσεως τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώμης, ἐφ' ὅσον τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ φίλα πρὸς τὴν ἀντίθετον παρατάξιν ἢ οὐδέτερα προξενεῖα τῶν ξένων Δυνάμεων θὰ διεφώτιζον τοὺς προϊσταμένους του περὶ τῶν συμβάντων.

δ) Ὅτι οἱ γέροντες προκρίτοι τῆς Χαλκιδικῆς, Ἕλληνες ἐκλεκτοὶ μὲ πατριωτισμὸν ἀδιαμφισβήτητον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς πρὸ 34 ἐτῶν ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, εἰς ἣν οἱ πλεῖστοι εἶχον συμμετάσχει, προκινδυνεύσει καὶ καταστραφῇ, θεωροῦντες τὴν ἀποβιβασθεῖσαν δύναμιν τοῦ Καρατάσιου ὡς τελείως ἀνεπαρκῆ, διὰ νὰ διατηρήσῃ, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ γενικεύσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, κατόπιν μάλιστα τοῦ ἀτυχήματος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὴν κατάδηλον ἐχθρικήν διάθεσιν τῶν Ἀγγλογάλλων, φρονίμως σκεφθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλιπαρήσουν τοὺς Τούρκους, ὥστε τὰ δεινὰ, ἅτινα θὰ ὑφίσταντο ἐκ τῆς μοιραίας ἀποχωρήσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ Καρατάσιου, νὰ ἐλαττωθῶν. Κλονισθείσης δὲ τῆς πεποιθήσεώς των, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐξεγέρσις ὡς ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς διαγραφομένης πορείας αὐτῶν, ἀπεφάσισαν διὰ τὸ συμφέρον τῶν συμπατριωτῶν των καὶ τῆς ἰδιαίτερας των πατρίδος νὰ προκινδυνεύσουν, τρέφοντες τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἠδύνατο ἴσως ἐκλιπαροῦντες τοὺς ἀγρίους ἀρχηγοὺς τῶν ἀτάκτων σιφῶν νὰ πείσουν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ προβοῦν εἰς ὠμότητα. Προσέφεραν λοιπὸν ἑαυτοὺς ὡς θυσίαν εἰς τὸν πατριωτικὸν ἀγῶνα καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ των θανάτου ἠμπόδισαν περαιτέρω δεινὰ τῶν κατοίκων τοῦ Πολυγύρου καὶ τῆς ὑπολοίπου Χαλκιδικῆς. Οὐδεμία πρᾶξις τῶν πατριωτῶν αὐτῶν εἰς τὸ παρελθὸν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ σκεφθῶμεν κἂν ὅτι ἐκ φόβου ἢ φιλοζωίας ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλιπαρήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς εὐθύνas των ὡς κοινοταρχῶν καὶ ἐνδιαφερομένων διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος των ἐβάδισαν πρὸς συνάντησιν τῶν δημίων των, προμαντεῖοντες πιθανῶς τὴν τύχην, ἣτις τοὺς ἀνέμενεν, ἀντιμετωπίζοντας τὸ μῖσος καὶ τὸν φανατισμὸν τῶν ἐξάλλων ἀτάκτων καὶ τὴν βαρβαρότητα τῶν ἀρχηγῶν. Τοῖς ἀνήκει λοιπὸν πᾶς δίκαιος ἔπαινος καὶ ἐθνικὸς σεβασμὸς, ἡ δὲ μνήμη καὶ ἡ θυσία των θὰ προκαλοῦν πάντοτε συγκίνησιν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς, διότι ὑπῆρξαν τὰ θύματα τοῦ ἐξιλασμοῦ καὶ ἐνεργάφησαν εἰς τὰς δέλτους τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Πολυγύρου καὶ τὴν εἰσοδὸν τῶν τακτικῶν τουρκικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χαλκιδικῆς ὁ Καρατάσιος ἀρχικῶς μὲν ἀπεσύρθη εἰς τὴν περὶ τὸν Ἁγιον Νικόλαον περιοχὴν καὶ τὴν Ὁρμύλιαν. Ἐδέχθη ὁμως τὴν ἐπίθεσιν πολυαγίδμου τουρκικοῦ στρατοῦ

καὶ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ τέσσαρα ὀρειβατικά πυροβόλα κατευθυνθεὶς τόσον διὰ ξηρᾶς ὅσον καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω.¹ Οἱ Τοῦρκοι ἀτακτοὶ ἐπωφεληθέντες τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Ἑλληνος ἀρχηγοῦ διέτρεξαν ὀλόκληρον τὴν χερσόνησον τῆς Συκιάς διαπράξαντες φόνους, λεηλασίας, ἐμπρησμούς καὶ παντὸς εἶδους κακουργήματα. Ὅλοι αἱ ἐκκλησίαι τῶν χωρίων Συκιά, Παρθενιώνα, Νικήτη καὶ Ἅγιος Νικόλαος ἐληλατήθησαν.

Ὁ τακτικὸς τουρκικὸς στρατὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀφίχθησαν ὁ ἐπίσκοπος Κασσανδρείας καὶ ὁ Χατζῆ Ταῖρ μπέης, μέλος τοῦ Ἐνωτάτου συμβουλίου τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸν ἐπίσκοπον Κασσανδρείας εἶχε ζητήσει ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης Μεχμέτ πασᾶς, ἵνα παραστῇ εἰς συνεδρίασιν, γενομένην ἐν τῷ διοικητηρίῳ τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὅπως μετριασθῇ ἡ φοβερὰ ἐντύπωσις, ἥτις εἶχε δημιουργηθῆ ἐκ τῆς σφαγῆς τοῦ Πολυγύρου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸ παντὸς δὲ μεταξὺ τῶν ξένων διπλωματικῶν ἀντιπροσωπειῶν.

Ἐποχωρῶν ὁ Καρατάσιος περὶ τὰ μέσα Μαΐου, ἐσκέφθη κατ' ἀρχὰς νὰ κατευθυνθῇ εἰς τὴν φύσει ὀχυρὰν περιοχὴν τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἄθω, μὴ ἐπιτυχῶν ὅμως τὴν συγκατάθεσιν τῶν μοναχῶν² κατέλαβε τὰ τρία μετόχια, τὰ εὐρισκόμενα ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κομίτσας πλησίον τοῦ χωρίου Ἰερισσός, μέρος δὲ τῶν δυνάμεών του ἀπέστειλεν εἰς Ἀρναίαν, Παλαιοχώρι καὶ Νεοχώρι. Ἐκεῖ προσέβη εἰς τὴν συγκέντρωσιν τροφίμων καὶ τὴν στρατολογίαν 300 περίπου χωρικῶν, ἄλλοι δὲ τινες ἐφθασαν ἐκεῖ θαλασσίως, διαφυγόντες τὴν προσοχὴν τῶν δύο τουρκικῶν ταγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀφίχθῃ ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπαναστατῶν.³ Μετὰ τῶν δύο τουρκικῶν ταγμάτων συνεκρούσθη δύναμις τῶν ἐπαναστατῶν ἕξ 150 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ὀμαδάρχας Μπίνον καὶ Μπαλάφαν παρὰ τὸ χωρίον Βραστά. Ἡ ἐπιθετικὴ ἀπὸ ἀναγνώρισις ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, τελικῶς ὅμως οἱ ἐπαναστάται ἀπεσύρθησαν εἰς

¹ Ἐκθεσις Γάλλου προξένου, ἐνθ' ἀν. σελ. 88. Ὁ Καρατάσιος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπέστειλε συγκινητικὰς προκηρῦξεις πρὸς τοὺς ἀδελφούς Μακεδόνας παρακινῶν αὐτοὺς νὰ συντρέξουν μὲ ὅλα τὰ μέσα τὸν ἀναληφθέντα ἀγῶνα ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας.

² Ἡ ἀρνήσις τῶν μοναχῶν νὰ δεχθῶν τὸν Καρατάσιον ἦτο σκόπιμος, ὡς ἐκ τῆς τροπῆς, ἣν εἶχε λάβει ἡ ἐπανάστασις. Ἀναμφισβήτητον ὅμως τυγχάνει ὅτι κατὰ τὰ ἄλλα ἐφωδίασαν αὐτὸν μὲ τροφίμα καὶ ποικιλοτρόπως συνέδραμον. Τοῦτο ἐπρόκαλεσε τὴν μῆνιν τοῦ βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης, ὅστις ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν Χατζῆ Ταῖρ μπέην, συνοδευόμενον ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Κασσανδρείας, ἵνα ἐνεργήσουν ἀνάγκαιον. Ἐκθεσις Γάλλου προξένου, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 90.

³ Αὐτόθι σελ. 89 ὑπόσ. 2.

τὰ ὑψώματα τῆς Κομίτσας¹ ἐνωθέντες μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ Καρατάσιου. Τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων τοῦ Καρατάσιου μετὰ τὴν γενομένην στρατολογίαν ἀνήρχετο εἰς 900 περίπου μαχητάς, ὑπῆρχε δὲ ἡ γνώμη μεταξὺ τῶν κύκλων τῆς Θεσσαλονίκης, ὅτι οἱ ἐπαναστάται βαδίζοντες διὰ τῶν ὄρεων θὰ κατήρχοντο διὰ τῶν Κερδυλλίων - Κρουσίων - Παΐκου πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἡμαθίας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν Πιερίων καὶ Ὀλύμπου θὰ κατηυθύνοντο τελικῶς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τοῦτο δὲ θὰ συνέβαινε, διότι ὁ Καρατάσιος κατόπιν τῆς λυπηρᾶς ἐξελίξεως τῶν γεγονότων ἀντελαμβάνετο ὅτι ἦτο δύσκολον πλέον νὰ κατορθώσῃ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐξέλιξις ὁμως τῶν γεγονότων ὑπῆρχε ὀραδαία καὶ δὲν ἐδόθη καιρὸς εἰς τὸν Ἕλληνα ἀρχηγὸν νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιον τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ Μακεδονίας. Ὁ βαλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιθυμῶν νὰ ἐκκαθαρίσῃ ταχέως τὴν κατάστασιν καὶ ἀντιληφθεὶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν περιέστη ὁ Καρατάσιος ἔνεκα τῶν ἀλληπαλλήλων ἀτυχημάτων, ἀπέστειλε καὶ τὰς ἐν Θεσσαλονίκη ὑπαρχούσας ἐφεδρικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ διέταξε γενικὴν ἐπίθεσιν ὅλου τοῦ στρατεύματος, ἀνερχομένου περίπου εἰς 6000 ἄνδρας, κατὰ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κομίτσας καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Ἡ διεξαχθεῖσα μάχη ὑπῆρχε σκληρά, ἀλλ' ἄνισος. Αἱ ἐξαπλάσια τουρκικαὶ δυνάμεις ἐπετίθεντο ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν. Οἱ ἐπαναστάται παρὰ τὴν κρατεράν των ἄμυναν καὶ τὸν ἐπιδειχθέντα ἡρωισμόν ἠττήθησαν. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἔπεσαν 90 Ἕλληνες, περισσότεροι δὲ τῶν 200 ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν καταδίωξιν. Εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων περιήλθον πλεῖστα λάφυρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων 2 σημαῖαι, 700 χλαῖναι καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τούρκοι ἔσχον λίαν σοβαρὰς ἀπωλείας εἰς ἄνδρας, διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁποίων στεροῦμεθα ἐπακριβῶν εἰδήσεων.

Κατόπιν τῆς λυπηρᾶς ταύτης διὰ τοὺς ἐπαναστάτας ἐκβάσεως τῆς μάχης ὁ Καρατάσιος μὲ τὸ πλεῖστον τῆς ἐναπολειφθεῖσης δυνάμεως ὑπεχώρησεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τινὲς δὲ ἐκ τῶν ἀνδρῶν διεσκορπίσθησαν² εἰς τὰ χωρία τῆς χερσονήσου. Ἐκεῖθεν ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ ἐκθέσῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ζητήσῃ περαιτέρω ὁδηγίαν ἐπὶ τῆς ἀκολουθητέας πορείας, δι' ἣν καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιὸν του Ἰωάννην Καρατάσιον, ἕνα ἱερέα καὶ ἕνα ὀπλίτην διὰ λέμβου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς, ἵνα κατορθώσουν καὶ ἀποβιβασθοῦν ἐκεῖ, ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην ἡ λέμβος ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ «Πε ρ σ ο ὕ ν τ», πλέοντος ἐκ Καβάλας πρὸς Θεσσαλονικὴν, καὶ συνελήφθη

¹ Ἐφημερὶς Αἰῶν ἀρ. 1463.

² Δύο γολέτται μὲ ἐπαναστάτας προφανῶς, ἀναχωρήσασαι ἐκ Χαλκιδικῆς, συνελήφθησαν ἀπὸ τουρκικὸν πολεμικὸν καὶ ὠδηγήθησαν εἰς Βόλον. Ἐνθ' ἀν. σελ. 91.

μεταφερθεῖσα εἰς Θεσσαλονίκην.¹ Ἐν τούτοις ὁ ἀνεψιὸς Καρατάσιος, πρὶν συλληφθῆ ἀιχμάλωτος, ἐπέτυχε νὰ ρίψη τὰ ἔγγραφα εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς ἐχθρικός χεῖρας.

Προελιπόντες οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὸν ἰσθμὸν (διώρυγα τοῦ Ξέρου), ἔνθα καὶ ἐστάθμευσαν, διστάσαντες νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ Ἅγιώνυμον Ὄρος, τὸ ὁποῖον περιεβάλλετο ὑπὸ προνομίων, ἀπονεμηθέντων διὰ σουλτανικῶν βερατιῶν καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων συνθηκῶν, ἢ καταπάτησις τῶν ὁποίων προφανῶς θὰ δυσηρέσκει τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις, μέ τινος τῶν ὁποίων ἡ Τουρκία διετέλει εἰς συμμαχίαν.

Ἦτο φυσικὸν ὅτι ὁ Καρατάσιος, προκειμένου νὰ συλληφθῆ ἢ νὰ ἐξοικωθῆ, θὰ προετίμα νὰ ὀχυρωθῆ εἰς τὰς διαφόρους μονὰς, αἵτινες ἀπέτελουν δυσπρόρητα φρουριακὰ συγκροτήματα, δυνάμενα ἐπιτυχῶς ν' ἀντιστοῦν εἰς πολιορκίαν, ὁ τουρκικὸς ὅμως στρατὸς καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἄτακτοι καὶ οἱ ἐπικουρικῶς ἀκολουθοῦντες 150 ζεῖμπέκηδες² θὰ προσέβαινον εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας καὶ τοῦτο ἦτο ἀσύμφορον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν.

Τὴν 3ην Ἰουνίου 1854 κατέπλευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸ γαλλικὸν βρῆικιον Olivier ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοιάρχου de Lamotte de Vaubert, γενομένης δὲ συσκέψεως μετὰ τοῦ Τούρκου βαλῆ, παρισταμένου καὶ τοῦ Γάλλου προξένου,³ ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν πλεῦση εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀφ' οὗ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ γνωστοποιήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγγλογαλλικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὺς πείσῃ ὅτι χάριν τοῦ συμφέροντός των ὄφειλον νὰ ἀρνηθοῦν οἰανδήποτε συνδρομὴν εἰς τὸν Καρατάσιον, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει θὰ ἀνελάμβανον μέγας εὐθύνας. Ταυτοχρόνως τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἶχεν ἀφίχθῆ εἰς τὴν Μακεδονικὴν πρωτεύουσιν ὁ Γάλλος ἀπεσταλμένος Bourge, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνακοινώσει τὴν ἀγγλογαλλικὴν ἐπέμβασιν ἐν Ἑλλάδι, τὴν κατάληψιν τοῦ Πειραιῶς, ὡς καὶ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν νὰ θέσουν βιαίως τέρμα εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν πρὸς ὄφελος τῶν συμμάχων τῶν Τούρκων στραγαλλίζοντες διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιβραδύνοντες οὕτω τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσαλίας κατὰ 24 ἔτη καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου κατὰ 58.

Ἡ εἶδησις αὕτη, ὡς ἦτο φυσικόν, ἀπεγοίτηυσε τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ αὐστηρὸς ἀποκλεισμὸς τῶν ἐλληνικῶν παραλίων ὑπὸ τῶν παλαιῶν Προστατίδων τῆς Ἑλλάδος μεγάλων δυνάμεων, ἢ ἀπόβασις ἀγνημάτων εἰς Πειραιᾶ καὶ Βόλον καὶ ὁ ἐξαναγκασμὸς τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐθελοντῶν Ἑλληνας ἀξιωματι-

¹ Ἐνθ' ἀν. σελ. 94. Ἐκθ. Αὐστριακοῦ προξένου, ἐνθ' ἀν. σελ. 100.

² Ἐκθσεις Αὐστριακοῦ προξένου, ἐνθ' ἀν. σελ. 100.

³ Ἐνθ' ἀν. σελ. 93.

κούς, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Χατζηπέτρος θὰ καταλάμβανε τὰ Τρίκαλα,¹ ἠνάγκασαν τὸν Καρατάσιον, μὴ δυνάμενον νὰ πράξῃ ἄλλο τι, νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Γάλλον πλοίαρχον βαρῶνον Roussep,² κυβερνήτην τοῦ ἀνιχνευτικοῦ Solon.³ Ὑπεσχέθη νὰ τεματίσῃ τὸν ἀγῶνα ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι τὰ στρατεύματά του θ' ἀπεχώρουν ἐκ Χαλκιδικῆς ἐπιβιβασόμενα τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ καὶ παραλαμβάνοντα τὸν ὄπλισμὸν καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν.

Παρὰ τὰς ἀρχικὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Τούρκου ναυάρχου, ὅστις ἐπὶ πολεμικοῦ, ναυλογοῦντος εἰς Δάφνην, λιμένα τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἶχεν ἀποκλείσει τὴν Ἁγιώνυμον χερσόνησον, ὡς καὶ τοῦ βαλῆ τῆς Θεσσαλονίκης, τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Γάλλου πλοίαρχου ἢ μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπέπλευσεν ἐκ Δάφνης, τὸ δὲ Solon μαζὺ μὲ ἓν αἰγυπτιακὸν πλοῖον τὴν 12ην Ἰουνίου 1854 παρέλαβε τὸ ἑλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα ἐκ Δάφνης καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Χαλκίδα, τεματισθείσης οὕτω τῆς ἐν Χαλκιδικῇ ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ὡς συνέβη καὶ μὲ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπειρῷ.

Αὐτὴν τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν ἔσχεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ ἔτους 1854. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ, πού τόσας ἐλπίδας ἐστήριξαν καὶ μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν συμμετέσχον, ἐγκατελείποντο ἀπροστάτετοι εἰς τὸ ἔλεος τοῦ δυνάστου. Ἡ Τουρκία ἐστήριχθη εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τῆς Δύσεως, ἀντιπάλων τότε τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, διὰ νὰ παρατείνῃ ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὰ Βαλκάνια, εἰς τὰ ὅποια δὲν εἶχε πλέον θέσιν, διότι οἱ λαοὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν εἶχον ἀναφαίρετα δικαιώματα νὰ ἀποκτήσουν τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν των. Ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν, αὕτη θὰ ὑπέκυπτε προφανῶς ὑπὸ τὰ ρωσικὰ πλήγματα, οἱ δὲ Ἕλληνες, φυσικοὶ σύμμαχοι τῶν Ῥώσων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, θὰ ἐκαρποῦντο σημαντικὰ ἐδαφικὰ ὀφελῆ ἀπελευθεροῦντες τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των. Ὁ φιλόπατρις βασιλεὺς Ὁθων καὶ ἡ ἐνθουσιώδης βασίλισσα Ἀμαλία, ἐστερησμένοι τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη, εἶχον πιστεύσει ὅτι ἡ ὀαγδαία προέλασις τῶν ὤρωσικῶν στρατευμάτων ἐκ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν θὰ ἔθιτε τέρμα εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Δυστυχῶς ἡ διατακτικότης τῆς ὤρωσικῆς πολιτικῆς, ἣτις μετὰ τὴν κατάληψιν ὑπὸ τοῦ Ῥώσου στρατάρχου Γκορτσακόφ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἔδωσε τὸν καιρὸν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ ἐνεργήσῃ γενικὴν ἐπιστράτευσιν, νὰ ὀχυρώσῃ καὶ ἐπανδρώσῃ τὰ φρούρια τῆς Βορείου Βαλκανικῆς καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τὴν ἔνοπλον ὑπέρ αὐτῆς ἐπέμβασιν τῶν

¹ Καρολίδης, ἐνθ' ἀν. σελ. 520 κέ.

² Ἐκθέσις Αὐστριακοῦ προξένου, αὐτόθι σελ. 103.

³ Τόξης, ἐνθ' ἀν. σελ. 181 ὑποσ. 3.

